

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДЕСТРУКТИВНОГО ВПЛИВУ ВІРТУАЛЬНИХ
«НАРОДНИХ РЕСПУБЛІК» ЯК ЗАГРОЗА СИСТЕМІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Анотація. Стаття присвячена аналізу деструктивного впливу віртуальних т.зв. «народних республік», що існують в мережі Інтернет, на систему національної безпеки України. Одним із інструментів ведення інформаційної війни є фейки (розповсюдження неправдивої інформації). Питання забезпечення національної безпеки особливо актуалізувалися в умовах глобальних зміни, які виникли в епоху глобалізації та стрімкого розвитку ІКТ, які тепер активно використовуються з метою маніпулювання масовою свідомістю, формування викривленого інформаційного поля, використання соціальних мереж для протестних акцій та пропагування ідей сепаратизм.

Ключові слова: національна безпека, виклик, загроза, сепаратизм, Інтернет, фейк.

Annotation. The article analyzes the destructive impact of the so-called virtual «people's republics» that exist in the Internet on the system of Ukraine national security. One of the information warfare tools is fake (the dissemination of false information). The issue of national security ensuring has particularly actualized in terms of global changes that emerged in the era of globalization and rapid ICT development, that now are widely used in order to manipulate the

* аспірант третього року навчання, кафедра міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка», науковий керівник - Гулай Василь Васильович, професор, доктор політичних наук, завідувач кафедри міжнародної інформації, Національний університет «Львівська політехніка»

public consciousness, to create the distorted information field, to use social networks for protest actions and promoting separatism.

Key words: national security, challenge, danger, separatism, Internet, fake.

Аннотація. Стаття посвящена аналізу деструктивного впливу віртуальних т.н. «народних республік», що існують в мережі Інтернет, на систему національної безпеки України. Одним з інструментів ведення інформаційної війни є фейки (розповсюдження ложної інформації). Питання забезпечення національної безпеки особливо актуалізувалося в умовах глобальних змін, які виникли в епоху глобалізації та стрімкого розвитку ІКТ, які тепер активно використовуються з метою маніпулювання масовою свідомістю, формування спотвореного інформаційного поля, використання соціальних мереж для протестних акцій та пропагандування ідей сепаратизму.

Ключевые слова: національна безпека, виклик, загроза, сепаратизм, Інтернет, фейк.

Постановка проблеми. Проблема національної безпеки будь-якої держави має надзвичайно важливе значення в контексті загального розвитку країни та реалізації її національних інтересів. Багатоаспектність і комплексність цієї проблеми зробили її предметом дослідження фахівців різних сфер діяльності. Останні роки підтвердили оцінки аналітиків та експертів щодо подальшого зростання загроз міжнародному миру та національній безпеці більшості країн світу. Не можуть не викликати занепокоєння й наявні тенденції підризу суспільно-політичної та соціально-економічної стабільності в Україні, які загрожують її політичному та економічному суверенітету, територіальній цілісності. Це означає, що потенціал загроз національній безпеці України продовжує

зростати. Тому актуальним завданням залишається розробка і впровадження цілеспрямованої державної політики щодо захисту національних інтересів. Розуміння сутності сучасних загроз та викликів сприяє методологічному обґрунтуванню завдань забезпечення національної безпеки, в тому числі і нашої держави. Саме цим і зумовлений вибір теми статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує чимало досліджень у сфері національної безпеки, у тому числі і загроз та викликів нацбезпеці. Істотний внесок у теорію і практику національної безпеки зробили провідні західні та російські вчені. Важливу роль у теоретичному дослідженні цієї проблематики відіграє праця В. Ліпкана «Національна безпека України». Окрім того, питанню сучасних загроз та викликів національній чи міжнародній безпеці у зовнішньополітичній сфері присвячені роботи таких дослідників як: В. Горбуліна, І. Грицяка, А. Качинського, В. Почепцова, А. Падеріна, Г. Перепелиці, Т. Стародуба, Г. Ситника, Л. Чекаленко. Окремим складовим національної безпеки (економічній, екологічній, інформаційній, зовнішньополітичній тощо) були присвячені роботи Г. Перепелиці, О. Власюка, М. Ожевана, М. Різуна, А. Сухорукова, Д. Прейгера, Я. Жаліла, В. Ліпкана, Г. Ситника та ін. Водночас питанню проблеми загроз та викликів забезпечення національної безпеки присвячені роботи таких відомих зарубіжних дослідників, як А. Возженіков, Д. Кауффман, Е. Азер, А. Ахарія, А. Беттлер, С. Браун, А. Волферс, М. Каплан, У. Ліппман, Г. Моргентау, Є. Ротшильд, Д. Тренін, К. Холсті, С. Хоффманн та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, досі залишається багато невирішених питань у теорії та практиці національної безпеки. Окрім того, ситуацію ускладнює відсутність системності стосовно понятійного апарату у цій сфері. Аналіз сучасних загроз та викликів національній безпеки потребує більш детального дослідження зважаючи на реалії сучасної

України. Вагомий деструктивний вплив на систему національної безпеки має маніпулювання масовою свідомістю, формування викривленого інформаційного поля, використання соціальних мереж для протестних акцій, створення і поширення фейків, інформаційний тероризм.

Формулювання цілей статті. У запропонованій статті автор робить спробу проаналізувати сучасні основні загрози та виклики національній безпеці, зокрема цілі статті полягають у аналізі деструктивного інформаційного та психологічного впливу віртуальних «народних республік» на систему національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Народні республіки» – провокаційний проект в соціальних мережах, закликає «створити Львівську, Волинську, Віленську «народні республіки», які увійдуть до складу Польщі. Проект розкручується російськими спецслужбами через польських і російських неофашистів. З відкритих джерел інформації повідомляється, що за Інтернет-провокаціями «Віленська народна республіка» і «Львівська народна республіка» стоїть Міхал Прокопович з «Фаланги» (неофашистська польська організація, що підтримує відносини з донбаськими сепаратистами, що закликає до зміни територіального устрою України в контексті окупації Галичини і Волині польськими військами. Частина членів організації брала участь в бойових діях на стороні незаконних збройних формувань донбаських сепаратистів. Екстремістське угруповання очолює націоналіст-українофоб Бартош Бекер, якому з жовтня 2014 року заборонено в'їзд на територію України).

Йшлося про те, щоб створити враження, що у Вільнюсі і Львові існує польське підпілля, яке потребує військової інтервенції з боку Польщі. Прокопович не діяв самостійно, а портал kresy.pl подав це так, як ніби-то це було дійсністю[2].

В кінці січня цього року з'явилися дві нові «народні республіки», хоча, лише на сторінках соціальної мережі Facebook, з однаковим формулюванням – з вимогою присутності польських «маленьких зелених

чоловічків» в регіони Вільнюс / Львів, та проведення референдум серед корінного населення. Обидві ці «народні республіки» - «Wilenska Republika Ludowa» і «Lwowska Republika Ludowa» написані польською та російською мовами, а також використані фотографії польських солдатів. Там немає ніяких ознак того, хто стоїть за ними. Ініціали для цих «республік» є, звичайно ж, аналогічні так званих Донецької і Луганської «народних республік». Хто б не був ініціатором цих сайтів, їм вдалося отримати прихильників. Зважаючи на обсяг роботи, який був задіяний, мало ймовірно, що це було зроблено як жарт[3].

У силу того, що відбувається в Україні протягом останніх двох років, питання «українського сепаратизму» тепер набуває більшої уваги та, сподіваюсь, глибшого розуміння, хто і для чого пробує підтримувати такі рухи в Україні або ними керувати. Про «закарпатський сепаратизм» в Інтернеті можна знайти доволі багато різної інформації, а от про «галицький» – на порядок менше. Тому спробуємо коротко представити останні ініціативи й історію частини руху «галицьких сепаратистів», тим більше, що один з прихильників незалежності Галичини, Ярослав Монастирський, тепер живе у Кракові.

Постать Ярослава Монастирського, який часто виступає під вигаданим ім'ям Даян Галицький, у певних колах в Україні відома. Він є членом Руху відродження Галичини (РВГ), засновником якого є львів'янин Володимир Павлів. Сам рух постав під кінець 2012 р. Тоді ж в Інтернет-виданні Захід.нет розміщено і «маніфест» засновника В. Павлова, який зводився до того, що: «Головним завданням Руху відродження Галичини (РВГ) є пропаганда відродження традицій галицької толерантності і мультикультурності, поліконфесійності і гармонійного співіснування представників різних етнічних груп та субетносів, що населяють нині Галичину...». Цей текст сам собою не несе якоїсь загрози цілісності України, однак подальші акції і тексти adeptів цього руху вказують якраз на протилежне. Подальша діяльність представників РВГ провокує до

припущень, що головним їхнім режисером могла бути саме Москва, бо як інакше пояснити те, що так багато різних акцій, «круглих столів», статей, розміщуваних РВГ, відображували російську пропаганду й інформаційну політику Кремля.

У квітні 2013 р. Я. Монастирський виступив як ініціатор проведення «референдуму на створення автономної області Галичини», його тоді навіть доволі активно цитували російські сайти, висловлюючи при цьому захоплення від такої ініціативи[1].

Отже, Інтернет залишається полем битви Кремля за мозок українських громадян. Вертаючись до питання про створення нової «народної республіки» на сторінках соціальної мережі Facebook – «Львівська народна республіка», слід зазначити, що це вже стає класикою – сепаратистськими та антивладними пабліками в Україні керують громадяни Росії[4].

Служба безпеки відразу оголосила розшук авторів Інтернет-сторінки, так званої «Львівської народної республіки», яка активно підтримує так звану «Новоросію». Група в Інтернеті має понад 13 тисяч прихильників і активних дописувачів. Спільноту «Львівська народна республіка» невідомі особи створили «Вконтакте» ще в травні 2014 року. Тут і про олігархічну владу, і про жорстокість української армії, і про дітей фашистів. Навіть прапор з левом на фоні російського триколору придумали.

Експерти певні, група «Львівська народна республіка», де немає жодного львів'янина, повний фейк і штучно створена, щоб роздмухати паніку. Схоже адміністратори групи це зрозуміли і на сторінці таки з'явилися львів'яни. Вони борці за «Львівську народну республіку», називаються «загоном Кузнецова». Однак експерти пояснюють – це все не більше аніж театральне дійство[5].

Як зазначають ЗМІ, «Львівську народну республіку» створено у Петербурзі. Хостинг та провайдера сайту «Львівська Народна республіка», який намагається дискредитувати українську армію та українську владу,

zareestrowano u Sankt-Peterburzi (za adresoju wul. Cwetochnaja, 18, of.137, phone: +7 812 3341222) iz wikorystannjam program-anonimajzeriw. Wsi serwery antiukrajnського kontentu перебуwajut na teritoriji Rosijskoi Federaciji[10]. Zdawaloja b chergowa beznevinna zabawka. Bilisist' uchasnikiw – rosijski korystuwachi «Wkontakte», kilkist' pidpisnikiw nahnali do 6 tis. za licheni dni. Na grupu odrazu pidpisalija chastina l'wiv'skix zhurnalistiw.

Ganuczin O., golowa L'wiv'skoi Oblradi, skeruwaw deputatske zwrnennja do L'wiv'skogo regionalnogo upravlinnja SBU. Jak zawzdi widkrito, za zwiczkoju powidomivshi pro te cherez Facebook. I tut u grupi pochawja furor. Proxannja z os' takim zaklikom nabralo tischu komentariw: «Proxannja do usix neбайdужих l'wiv'jan (ta meshkanцив України взагалі), pidpisanih na pablik ta тих, хто pidtrimaw nas, prixowati swoe im'ja, prizwisce ta власну switlinu u profajlah WK cherez nezdorowий gluzd drіbного polіtikana z L'wiv'skoi oblradi. Sluzhba Bezladu України та будь-які «стукачі» не zmoжуть zatknuti rota kozhnomu, хто не pogodжується z polіtikoju Kiєwa»[6].

Zaraz dаний сайт «L'wiv'ska narodna respublika» prodowzujut napownjowati popri krimіnalne prowadження po n'omu, widkrite ще u 2014 roci. Jak i na pochatku існування сайт «ЛНР» napownjowut materialami, які diskreditujut ukrajn'sku derzhawu ta armію, rozpowsjodzujut rosijski propagandistski materialі, agіtujut za stworennja na teritoriji України tak zwanoї «Noworosіi»[7]. Chergowий raz perswidчуємось w тому, що наше zakonodawstwo ne maє якісних інструментів для protidії w інформаційній wійні, яку weде proti нас РФ.

Ne хотілось би приводити w приклад Rosijske zakonodawstwo, ale ne maє сумніwу, що схожі ukrajn'ski spіlnoti w rosijskomu prostori Internet odnoznačno ne mali b zmoги funkціonuwati. A osoba, яка адмініструвала такі «проукраїнські спіlnoti» ні w якому razі ne zalishilась би na wolі[8].

Існування та діяльність даної спільноти у соцмережі «Вконтакте» слід відокремити від наступного. 17 листопада активісти «Української галицької партії» (УГП) зірвали у Львові засідання круглого столу на тему «Галичина після виборів. Перспективи регіону в умовах конституційної реформи», яку організувала громадська організація «Європейська галицька асамблея» (ЄГА). Антон Петрівський, активіст УГП, назвав тоді Володимира Павліва, голову ЄГА, сепаратистом. Каталізатором до запеклої суперечки стала теза п. Павліва, що Галичина — це локомотив євроінтеграційного процесу, який має стати регіоном з особливим економічним статусом.

Саме цю тезу активісти УГП вважають нечуваною і такою, що несе загрозу сепаратистських настроїв, а отже, і національній безпеці України. Володимир Павлів категорично відкинув звинувачення у сепаратизмі. «Сепаратизм — це відривання чогось від чогось. Ніхто у нашому середовищі не пропагує і навіть не висловлює думки про відривання Галичини від України», — сказав голова ЄГА[9].

Галичина є яскравим носієм мовнокультурної українськості. І навіть незважаючи на широку експансію всього російського, Галичина прагне підтримувати українську державність і це чітко контрастує з російсько-радянським характером решти України, включно з Києвом. І це є прямим шляхом до культурної та політичної окремішності Галичини у складі України. Однак саме ця окремішність сьогодні, усвідомлена як щось інше, цілком протилежне: інша мова, конфесійна приналежність, історична пам'ять. І це може стати головною підставою для подальших змін в національній ідентичності західних українців[10].

Зрозуміло, що ті ідеї, котрі досить продуктивно висловлює В. Павлів, є т.зв. «концепцією» т.зв. «галицького автономізму» (що відрізняється від ідей т.зв. «Львівська народної республіки»). Для кожного, хто має елементарні інтелектуальні здібності, зрозумілий той факт, що цей «галицький автономізм» не має під собою ніякого твердого ґрунту.

Галичина є невід'ємною складовою України, котра за останні 150 років проявила себе як наш національний П'ємонт. Хоч, з іншого боку, саме галицький п'ємонтизм є передумовою появи різноманітних павлівих. Все логічно: вороги української державності вбачають у Галичині серйозного ворога[11].

Одним з основних факторів ризику для основ національної безпеки і непорушності кордонів держави, безумовно, є сусідство багатонаціональної української Бессарабії з Придністров'ям, територію якого Росія тривалий час використовує для забезпечення свого військово-політичного, інформаційного присутності і дестабілізації ситуації в регіоні. Так само, невизнана ПМР може бути використана як плацдарм для військових провокацій щодо України – з недавніх пір ВС Росії стали проводити спільні навчання зі збройними формуваннями сепаратистів.

Крім того, проблема тяжіння української Бессарабії до Росії пов'язана не в останню чергу і з тим, що південна частина Одеської області досить слабо пов'язана з рештою України. Відсталість економіки регіону, незадовільний стан інфраструктури, відсутність стійких державних програм з підтримки етнокультурних організацій багатонаціонального краю було використано в минулому році при спробі створення псевдодержавних утворень під назвами «Бессарабська народна республіка» та «Республіка Буджак»[12].

Укрінформ неодноразово писав про фейкові аккаунти та майданчики російських спецслужб, які намагаються дестабілізувати певні регіони, збурюючи суспільні настрої та організовуючи протести. Або ж навпаки, розкручуючи теми, наприклад, федералізації, триєдиного «руського міра».

Тем для «розкруток» може буде багато. А інструментом, окрім соцмереж та медіа, є так звані «експертні структури», різноманітні «інститути». Нещодавно у просторах Інтернету появилася ще один такий. «Міжнародний інститут новітніх держав», де під «новітніми» малися на увазі Абхазія та Південна Осетія, Бессарабія (Придністров'я та частина

Одеської області). Завдання інституту – «робота з проектування формування демократичних інститутів і громадянського суспільства в новітніх державах». Цікаво, що з поміж-іншого на сайті згадується проект Підкарпатської Русі, фактично - стимулювання сепаратизму на Закарпатті.

Натомість, одним із найбільш актуальних проектів, які висвітлюються даним веб-ресурсом, є т.зв. «Глобус Бессарабії», який, очевидно, створювався як ідеологічний майданчик для проведення ідеологічно-пропагандистської діяльності на території суверенної Молдови[13].

З початку нинішнього року в Україні, Молдові та Росії регулярно циркулює роз'єднана інформація щодо можливості створення на базі частини Одеської області так званої «Бессарабської Народної Республіки» (у деяких варіантах Республіки Буджак) – незаконної сепаратистської організації, яка спробує взяти під свій контроль владу на півдні Одеської області в інтересах РФ. При цьому обговорюється варіант, коли сфера впливу БНР пошириться і на територію Молдови, що створить вогнище дестабілізації зразу в двох державах, які на сьогоднішній день знаходяться в зоні активного інтересу Кремля[14]. СБУ вже почала обшуки і затримання організаторів нового сепаратистського об'єднання, але більша частина приморського району Одеської області залишається в серйозній небезпеці.

6 квітня 2015 року в Одесі пройшла установча конференція «Народної ради Бессарабії». Відповідно до прес-релізу, виданим до цього заходу, згадана Рада покликана захищати інтереси національних громад Бессарабії. Реалізувати ж настільки, здавалося б, нешкідливу мету організатори з'їзду мають намір в рамках національно-культурної автономії, створення якої вони планують вимагати від центральної влади України. Тобто ми маємо справу з черговим сепаратистським проектом на Півдні України. До того ж в регіоні, який за своїм географічним розташуванням щодо решти держави дуже схожий на Крим. Адже основна

частина умовного кордону між українською частиною Бессарабії і рештою території Одеської області проходить по Дністровському лиману[15].

Офіційний сайт «Народної Ради Бессарабії» створений не так давно – 27 березня 2015 року, і зареєстрований в Москві. Номер телефону, вказаний при реєстрації ресурсу – +7 (495) 785-65-36 – належить якійсь торговій фірмі, основним видом діяльності якої є оптова торгівля товарами для тварин. Також компанія займається торгівлею харчовими продуктами, напоями, тютюновими виробами, медичними та парфумерними товарами. Примітно, що за цим номером зареєстрована ще одна фірма, яка займається тими ж сферами діяльності, ось тільки називається по-іншому[16].

Висновки. Зважаючи на все вищесказане, можемо підсумувати, що сьогодні соціальні мережі та віртуальний простір Інтернет використовуються з метою поширення сепаратистських тенденцій та ідей, що становить собою істотну загрозу для національної безпеки будь-якої держави. Саме Інтернет-сфера дає можливість при порівняно невеликих затратах досягати значної ефективності принаймні в сфері комунікацій, вербування та фінансування. Станом на сьогодні питання «Львівської народної республіки», «Віленської народної республіки», «Народної Ради Бессарабії» є лише віртуальним концептом і представлене лише в просторі Інтернет. Водночас саме питання створення т. зв. віртуальних «народних республік» несе деструктивний інформаційний та психологічний вплив, і в разі успішного маніпулювання такі «народні республіки» дійсно в змозі «перекочувати» з віртуального світу в реальний, що становитиме собою вже куди більш реальну і серйозну загрозу національній безпеці, ніж поки заклики до сепаратизму чи автономізму через фейкові сторінки та аккаунти користувачів Інтернету. Тим більше, в Україні діють десятки мережових спільнот, які координуються спецслужбами Росії. Сьогодні в соціальних мережах існує понад півтори тисячі антиукраїнських спільнот, які інформаційно підтримують проросійських сепаратистів і сіють

ненависть до будь-яких проявів всього українського. Якщо група створюється для української території, то її творці і (за рідкісним винятком) адміністратори знаходяться на території Росії і є співробітниками ФСБ або контролюються ними. Теж саме і з «Львівською народною республікою» і «Віленською народною республікою». Стосовно Закарпаття – в Інтернеті пропагують сепаратистські чи ірредентистські ідеї, а не автономістські. Отже, віртуальні «народні республіки» можуть використовуватись як платформа для подальшого розміщення спеціально підготовлених матеріалів та їх просування у соцмережах із маскуванням під патріотичні західноукраїнські чи всеукраїнські ресурси в інтересах антиукраїнських сил, що становить собою велику загрозу для національної безпеки України.

Список використаних джерел

1. Кох Г. «Галицькі сепаратисти» [Електронний ресурс] / Г. Кох. – Режим доступу: <http://www.nasze-slowo.pl/галицькі-сепаратисти/>
2. Никоноров О. Чи вдасться Кремлю натравити поляків на Україну [Електронний ресурс] / О. Никоноров. – Режим доступу: <http://dn.depo.ua/ukr/dn/chi-vdastsya-kremlyu-natraviti-polyakiv-na-ukrayinu-05102016160000>
3. Coynash H. Moscow suspected of playing ‘Polish Card’ in Hybrid War against Lithuania [Електронний ресурс] / H. Coynash. – Режим доступу: <http://khp.org/pda/index.php?id=1424708157>
4. Самохвалова Л. Нові заспіви кремлівських політтехнологів: РПС та «Львівська Народна Республіка». [Електронний ресурс] / Л. Самохвалова – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/1999330-novi-zaspivi-kremlivskih-polittechnologiv-rps-ta-lvivska-narodna-respublika.html>
5. У Львові створили «народну республіку» і підтримують «Новоросію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://24tv.ua/u_lvovi_stvorili_narodnu_respubliku_i_pidtrimuyut_novorosiyn_n509229

6. Олександр Ганущин: «Львівська народна республіка», в конвульсіях з народження! [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://brody.com.ua/404-not-found/91-blohy/196-oleksandr-hanushchyn-lvivska-narodna-respublika-v-konvulsiiakh-z-narodzhennia>
7. Сайт «Львівська народна республіка» продовжує працювати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leopolis.news/sajt-lvivska-narodna-respublika-prodovzhuye-pratsyuvaty/>
8. Львівська сепаратистка — проект спецслужб РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/97639-lvivska_separatistka__proekt_spetsslub_rf
9. Голод І. У Львові заговорили про сепаратизм [Електронний ресурс] / І. Голод. – Режим доступу: <http://meest-online.com/ukraine/policy/u-lvovi-zahovoryly-pro-separatyzm/>
10. Чи заслуговують «западенці» та «бандеровці» на окрему державу? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.versii.if.ua/publikacii/chi-zaslugovuyut-zapadentsyi-ta-banderovtsyi-na-okremu-derzhavu/>
11. Солодовник І. «Галицькі автономісти»: меркантилізм чи клінічна шизофренія? [Електронний ресурс] / І. Солодовник. – Режим доступу: <http://banderivets.org.ua/galytski-avtonomisty-merkantylizm-chy-klinichna-shyzofreniya.html>
12. Веснина Е. Українська Бессарабія остається одним из самых уязвимых регионов перед лицом гибридной войны [Електронний ресурс] / Е. Веснина. – Режим доступу: <http://bessarabiainform.com/2016/09/ukrainskaya-bessarabiya-ostaetsya-odnim-iz-samyh-uyazvimyh-regionov-pered-litsom-gibridnoj-vojni/>
13. Когутич Т. «Підкарпатська Русь» - прихована загроза Москви? [Електронний ресурс] / Т. Когутич. – Режим доступу:

<http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/2122228-pidkarpatska-rus-prihovana-zagroza-moskvi.html>

14. Про загрозу створення Бессарабської народної республіки. Наслідки для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravda.if.ua/news-67920.html>
15. Хто створює Бессарабську народну республіку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.depo.ua/ukr/life/hto-stvoryue-besarabsku-narodnu-respubliku-08042015145700>
16. Светличный А. «Народная рада Бессарабии» оказалась фейком с адресом расположения в Измаиле [Електронний ресурс] / А. Светличный. – Режим доступу: <http://bessarabiainform.com/2015/04/narodnaya-rada-bessarabii-okazalas-fejkom/#ixzz4RyF27y00>